

Αξιολόγηση της στάσης και των γνώσεων των φοιτητών της Νοσηλευτικής Σχολής της Κύπρου ως προς τους ηλικιωμένους

Evaluation of Cypriot Nursing Student's attitudes and knowledge toward older people

Authors: Αικατερίνη Λαμπρινού¹, Παναγιώτα Σουρτζή², Αθηνά Καλοκαιρινού³, Χρυσούλα Λεμονίδου⁴.

1. Υποψήφια Διδάκτωρ, Νοσηλεύτρια ΠΕ, BSc, Msc.

2. Επίκουρη Καθηγήτρια, Νοσηλεύτρια ΠΕ, BSc, MMedSc, PhD.

3. Επίκουρη Καθηγήτρια, Νοσηλεύτρια ΠΕ, BSc, PhD.

4. Αν. Καθηγήτρια, Νοσηλεύτρια ΠΕ, BSc, MSc, PhD. Τμήμα Νοσηλευτικής, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Περίληψη

Σκοπός: Η διερεύνηση του επιπέδου εκπαίδευσης που παρέχει η Νοσηλευτική Σχολή της Κύπρου και η επιρροή της στις στάσεις και στις γνώσεις των σπουδαστών ως προς τους ηλικιωμένους.

Ανασκόπηση της βιβλιογραφίας: Τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί αύξηση του ποσοστού των ηλικιωμένων στον πληθυσμό, γεγονός που δημιουργεί νέες προκλήσεις και απαιτήσεις με σημαντικές επιπτώσεις στα συστήματα υγείας όλων των χωρών, συμπεριλαμβανομένης και της Κύπρου. Οι δημογραφικές μεταβολές και τα προβλήματα που προκύπτουν από τη γήρανση του πληθυσμού, προκαλούν το ενδιαφέρον της Νοσηλευτικής και την ανάγκη για την υιοθέτηση σύγχρονων και πιο διευρυμένων ρόλων για τη φροντίδα υγείας των ηλικιωμένων. Αρκετές έρευνες υποστηρίζουν το ρόλο της εκπαίδευσης στην προαγωγή της στάσης και της γνώσης ως προς τη φροντίδα υγείας των ηλικιωμένων.

Μέθοδος και υλικά: Πρόκειται για μια συγχρονική μελέτη συσχέτισης, α) Αναλύθηκε ο οδηγός σπουδών της Νοσηλευτικής Σχολής της Κύπρου, β) Το δείγμα απετέλεσαν 219 πρωτοετείς και τελειόφοιτοι σπουδαστές, οι οποίοι συμπλήρωσαν ένα ερωτηματολόγιο που περιλάμβανε δημογραφικές ερωτήσεις, την κλίμακα του Kogan για τη μέτρηση των στάσεων -η οποία αποτελείται από δύο υποκλίμακες, μία με αρνητικές προτάσεις και μία με θετικές- και το ερωτηματολόγιο του Palmore, Facts on Aging Quiz I, για τη μέτρηση γνώσεων ως προς τους ηλικιωμένους.

Αποτελέσματα: α) Ως προς το περιεχόμενο σπουδών βρέθηκε μια ενότητα και θέματα σε άλλες ενότητες που αφορούν τους ηλικιωμένους, β) Ως προς τις γνώσεις παρατηρήθηκε μικρή βελτίωση των τελειοφοίτων σπουδαστών έναντι των πρωτοετών. Οι στάσεις των τελειοφοίτων ήταν σημαντικά βελτιωμένες ως προς την αρνητική υποκλίμακα, αλλά αρνητικές σύμφωνα με τη θετική, εύρημα που προκαλεί προβληματισμό.

Συμπέρασμα: Όπως φαίνεται από το πρόγραμμα σπουδών, οι σπουδαστές προετοιμάζονται και για τη φροντίδα των ηλικιωμένων. Παρ' όλα αυτά υπάρχει ανάγκη περαιτέρω αλλαγών και βελτίωσης του εκπαιδευτικού προγράμματος, προκειμένου οι νοσηλευτές να προετοιμάζονται καλύτερα και να παρέχουν υψηλότερου επιπέδου υπηρεσίες υγείας στους ηλικιωμένους.

Abstract

Aims and objectives: The aim of this study was to evaluate the nursing education and its influence on attitudes and knowledge of nursing students toward the care of the older people.

Background: The ageing of the population in most of the developed world, and in Cyprus, challenge nursing care and therefore, nursing education needs to be updated accordingly. Several studies indicate how nursing education influence students' attitude and knowledge toward the care of the older people.

Design: The study was designed as a cross-sectional survey, a) The educational programme of the Nursing School of Cyprus was analysed, b) A sample of 219 nursing students in Cyprus participated in the study. A questionnaire was given to the students, which demographic questions, the Kogan's Old People Scale and the Palmore's questionnaire, Facts on Aging Quiz I.

Results: a) It was found that the curriculum included relevant subjects about the care of older people, b) There was a small improvement in students' knowledge and an enhancement in students' attitudes, in a positive way with the negative subscale but in a negative one with the positive subscale, a finding that raises questions.

Conclusions As it was found, Cypriot students are prepared for the care of older people through their studies. However, there is a need for further changes and improvements of the educational program in order nursing students get better prepared for the care of older people.

Εισαγωγή

Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή πληθυσμού που έγινε το 2001 από τη στατιστική υπηρεσία της Κύπρου, ο πληθυσμός των ηλικιωμένων αποτελούσε το 12% του πληθυσμού. Σύμφωνα με τις προβλέψεις της στατιστικής υπηρεσίας, μέχρι το 2052 ο πληθυσμός των ηλικιωμένων στην Κύπρο θα φτάσει το 29% το πληθυσμού. Μέχρι το 2022 οι ηλικιωμένοι θα είναι περισσότεροι από τα άτομα ηλικίας έως και 14 ετών. Ενώ αυτή τη στιγμή οι νέοι είναι σχεδόν οι διπλάσιοι από τους ηλικιωμένους, μέχρι το 2042 θα γίνει το αντίστροφο (CyStat 2001, United Nations 2002).

Οι δημογραφικές μεταβολές και τα προβλήματα που προκύπτουν από τη γήρανση του πληθυσμού, προκαλούν το ενδιαφέρον και της Νοσηλευτικής. Το ερώτημα κατά πόσο η Νοσηλευτική συμβάλλει στη βελτίωση της φροντίδας των ηλικιωμένων, εγείρεται σήμερα όλο και πιο συχνά. Γεγονός πάντως είναι ότι, οι νοσηλευτικές υπηρεσίες είναι σημαντικές συνιστώσες της φροντίδας υγείας στους ηλικιωμένους.

Η Νοσηλευτική ανταποκρίνεται με την υιοθέτηση σύγχρονων και πιο διευρυμένων ρόλων, προκειμένου να αντιμετωπίσει τα ολοένα αυξανόμενα βιοψυχοκοινωνικά και οικονομικά προβλήματα που παρουσιάζει ο ηλικιωμένος πληθυσμός (Πλατή 1998, Borrowclough and Pinel 1981, Thomson and Burke 1998). Η στάση των νοσηλευτών φαίνεται να επηρεάζει την επιλογή τους να εργαστούν με ηλικιωμένους και την ποιότητα φροντίδας ως προς τους ηλικιωμένους. Αρκετές μελέτες υποστηρίζουν το ρόλο της εκπαίδευσης στην προαγωγή της στάσης και της γνώσης ως προς τη φροντίδα υγείας των ηλικιωμένων (Brown et al 1992, Clifford 1994, Fagerberg et al 1997, Haight et al 1994, Mac Dowell et al 1999).

Σκοπός

Η διερεύνηση του επιπέδου εκπαίδευσης που παρέχει το νοσηλευτικό πρόγραμμα της Κύπρου και η επίδρασή του στις στάσεις και τις γνώσεις των σπουδαστών ως προς τους ηλικιωμένους.

Μεθοδολογία

Τύπος της μελέτης

Πρόκειται για μια συγχρονική μελέτη συσχέτισης. Ο λόγος που χρησιμοποιήθηκε αυτού του είδους η μελέτη ήταν, οι χρονικοί περιορισμοί για τη συμπλήρωσή της.

Υλικό και Μέθοδος

Η μελέτη πραγματοποιήθηκε στη Νοσηλευτική Σχολή της Κύπρου. Η φοίτηση στη σχολή, έως σήμερα, διαρκεί τρία χρόνια και τρεις μήνες σε ανώτερο επίπεδο. Τα δεδομένα για την επίτευξη του σκοπού της μελέτης απετέλεσαν:

A) Ο οδηγός σπουδών της Νοσηλευτικής Σχολής της Κύπρου αναλύθηκε όσον αφορά το περιεχόμενο (π.χ. φιλοσοφία), τους στόχους, τη διάρκεια, τις μεθόδους διδασκαλίας (π.χ. διαλέξεις, κλινική άσκηση) και τις μεθόδους αξιολόγησης μαθημάτων που αναφέρονται στη φροντίδα υγείας των ηλικιωμένων (π.χ. κοινωνική νοσηλευτική, γεροντολογία, γηριατρική).

B) Οι πρωτοετείς και τελειόφοιτοι σπουδαστές της Νοσηλευτικής Σχολής της Κύπρου. Δόθηκε ερωτηματολόγιο σε όλους τους σπουδαστές προκειμένου να αξιολογηθούν οι στάσεις και οι γνώσεις τους πριν και μετά τη φοίτησή τους στη νοσηλευτική. Τα ερωτηματολόγια μοιράστηκαν στους σπουδαστές κατά τη διάρκεια κάποιων μαθημάτων τους από τη συγγραφέα, αφού προηγουμένως είχε ληφθεί άδεια από τη Διευθύντρια της Νοσηλευτικής Σχολής της Κύπρου. Η συμπλήρωση και παράδοση του ερωτηματολογίου θεωρήθηκε ως έγκριση για συμμετοχή στην έρευνα των σπουδαστών. Συνολικά δόθηκαν 240 ερωτηματολόγια.

Εργαλεία

A) Δημιουργήθηκε πρωτόκολλο με συγκεκριμένα κριτήρια: 1 Ποια μαθήματα διδάσκονται που αφορούν στους ηλικιωμένους (π.χ. γεροντολογία, γηριατρική). 2. Εάν είναι υποχρεωτικά ή επιλογής. 3 Σε ποιο εξάμηνο διδάσκονται. 4. Διάρκεια μαθήματος. 5 Στόχοι-Περιεχόμενο του μαθήματος. 6. Μέθοδοι διδασκαλίας (θεωρία - κλινική άσκηση -

ώρες). 7 Τρόπος αξιολόγησης του μαθήματος. Με βάση αυτό έγινε η ανάλυση του περιεχομένου του εκπαιδευτικού προγράμματος.

B) Χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο για τη συλλογή πληροφοριών που αφορούν στις γνώσεις και στις στάσεις των σπουδαστών σχετικά με τους ηλικιωμένους. Το ερωτηματολόγιο περιλάμβανε δημογραφικές ερωτήσεις, την κλίμακα του Kogan (1961a, 1961b) για τη μέτρηση των στάσεων -η οποία αποτελείται από δύο υποκλίμακες, μία με αρνητικές προτάσεις και μία με θετικές- και το ερωτηματολόγιο του Palmore (1977, 1998), Facts on Aging Quiz I, για τη μέτρηση γνώσεων ως προς τους ηλικιωμένους. Τα ερωτηματολόγια μεταφράστηκαν στα Ελληνικά, μετά από άδεια των συγγραφέων και ελέγχθηκαν για την εγκυρότητα και την αξιοπιστία τους σε πληθυσμό παρόμοιο μ' αυτό της παρούσας μελέτης.

Ανάλυση των δεδομένων

Τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από τον οδηγό σπουδών με βάση το πρωτόκολλο, καταγράφηκαν σε αρχεία Excel. Για όσα δεδομένα ήταν δυνατό, παρουσιάζονται περιγραφικά στον **πίνακα 1** Τα ευρήματα συζητήθηκαν με μια καθηγήτρια από τη σχολή.

Τα ερωτηματολόγια των φοιτητών κωδικοποιήθηκαν σύμφωνα με τις οδηγίες των Kogan και Palmore. Για την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πακέτο για Κοινωνικές Επιστήμες SPSS 10.0 (Darren and Mallery 1999).

Για την ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν με τη συμπλήρωση της κλίμακας του Kogan, έγινε χρήση της παραμετρικής δοκιμασίας t-test εφόσον έπρεπε να συγκριθεί μια συνεχής μεταβλητή με δυο ομάδες υποκειμένων των οποίων οι μέσες τιμές ακολουθούν κανονική κατανομή. Στη συγκεκριμένη περίπτωση έχουμε τους πρωτοετείς και τελειόφοιτους σπουδαστές. Σε περίπτωση άνισων διακυμάνσεων χρησιμοποιήθηκε η δοκιμασία t κατά Welch. Σε αυτή την περίπτωση οι βαθμοί ελευθερίας υπολογίζονται από τον τύπο του Satterthwaite (Παρασκευ- όπουλος 1993, Σαχίνη-Καρδάση 1997).

Με τη χρήση της γραμμικής παλινδρόμησης έγινε έλεγχος προκειμένου να βρεθούν ποιες ανεξάρτητες μεταβλητές (π.χ. φύλο, ηλικία) επηρεάζουν τις στάσεις και τις γνώσεις των σπουδαστών ως προς τους ηλικιωμένους.

Αποτελέσματα

A) Γεροντολογία-Γηριατρική και μαθήματα που περιλαμβάνουν θέματα που αφορούν στους ηλικιωμένους στη Νοσηλευτική Σχολή Κύπρου.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Νοσηλευτικής Σχολής Κύπρου χωρίζεται σε δεκατρείς (13) ενότητες και η κάθε ενότητα περιλαμβάνει διάφορα θέματα (School of Nursing 1989). Τα περισσότερα θέματα στις ενότητες είναι κοινά, απλά εξελίσσονται και εμβα- θύνονται. Η φιλοσοφία του προγράμματος είναι η εκπαίδευση να ξεκινά από το υγιές άτομο, τη γέννηση, το παιδί, τα προβλήματα υγείας που αφορούν το παιδί και συνεχίζει με τον ενήλικα και τον ηλικιωμένο και τα προβλήματα υγείας του. Στη Νοσηλευτική Σχολή της Κύπρου όλες οι ενότητες και τα θέματα είναι υποχρεωτικά. Στον **πίνακα 1** παρουσιάζονται οι ενότητες και τα θέματα που σχετίζονται με τους ηλικιωμένους και τη φροντίδα τους.

Στα πλαίσια της κλινικής άσκησης στην ενότητα **Κοινότητα-Ηλικιωμένοι-Γηριατρική**

οι σπουδαστές ασκούνται για δυο εβδομάδες στην κοινότητα (home care) και σε γηροκομεία και τις έξι εβδομάδες σε νοσοκομεία (κυρίως σε παθολογικά τμήματα, αλλά, και σε ορθοπεδικά τμήματα με περιπτώσεις ηλικιωμένων). Μετά το τέλος της ενότητας οι σπουδαστές αξιολογούνται προκειμένου να προχωρήσουν στην επόμενη ενότητα. Κατά παρόμοιο τρόπο οι σπουδαστές ασκούνται και στις υπόλοιπες ενότητες που περιλαμβάνουν θέματα που αφορούν και στους ηλικιωμένους.

B) Δόθηκαν 229 ερωτηματολόγια και επεστράφηκαν συμπληρωμένα 219 (95,6%) από πρωτοετείς και τελειόφοιτους σπουδαστές της Νοσηλευτικής Σχολής της Κύπρου. Εξ' αυτών 162 ήταν πρωτοετείς και 57 τελειόφοιτοι σπουδαστές. Στον **πίνακα 2** παρουσιάζονται τα δημογραφικά στοιχεία των σπουδαστών της Νοσηλευτικής Σχολής της Κύπρου. Δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των πρωτοετών και τελειοφοίτων, εκτός από την εργασία πριν από τις σπουδές τους. Μεγαλύτερο ποσοστό των τελειοφοίτων έχει εργαστεί πριν τις σπουδές τους.

Πίνακας 1: Ανάλυση Εκπαιδευτικού Προγράμματος Νοσηλευτικής Σχολής Κύπρου

Ενότητες	Στόχοι / Περιεχόμενο	Θεωρία	Κλινική Άσκηση
Κοινότητα - Ηλικιωμένοι - Γηριατρική	Η διαδικασία της γήρανσης Αρχές νοσηλευτικής φροντίδας και φροντίδας ηλικιωμένου με προβλήματα υγείας Ηθικά και νομικά ζητήματα	70 Ωρες	8 Εβδομάδες
Παθολογική - Χειρουργική Νοσηλευτική I	Η παθολογία και η χειρουργική που συναντάται στους ηλικιωμένους	2 Εβδομάδες	8 Εβδομάδες
Παθολογική - Χειρουργική Νοσηλευτική II	Η παθολογία και η χειρουργική που συναντάται στους ηλικιωμένους	2 Εβδομάδες	8 Εβδομάδες
Προαγωγή και Διαχείριση της Υγείας Ενήλικα με Ψυχοκοινωνικό Πρόβλημα - Ψυχική Υγεία, Ψυχιατρική και Ψυχιατρική Νοσηλευτική	Μελετάται ο ηλικιωμένος με ψυχιατρικά προβλήματα	2 Εβδομάδες	8 Εβδομάδες

Πίνακας 2: Δημογραφικά στοιχεία των φοιτητών της Νοσηλευτικής Σχολής της Κύπρου (N=219).

		Πρωτοετείς η = 162	Τελειόφοιτοι η=57	χ^2	P
Φύλο	Άρρεν	37 (22,8%)	19 33,3%	1,92	0,17
	Θήλυ	125 77,2%	38 66,7%		
Ηλικία	Mean	18,70	22,30	t-test= -18,40	0,00
	SD	1,04	1,80		
Η Νοσηλευτική ήταν η πρώτη επιλογή	Ναι	71 43,83%	28 49,12%	0,29	0,59
	Όχι	91 56,17%	29 50,88%		
Εάν έχουν εργαστεί πριν τις σπουδές	Ναι	9 56,17%	9 15,8%	4,45	0,04
	Όχι	151 94,4%	48 84,2%		
Εάν έχουν εργαστεί πριν τις σπουδές	Ναι	12 7,4	9 15,8%	7,15	0,03
	Όχι	150 92,6%	48 84,2%		
Οικογενειακή κατάσταση	Παντρεμένοι	5 3,1%	7 12,3%	1,82	0,18
	Όχι παντρεμένοι	153 94,4%	48 84,2%		
	Άλλα	4 2,5%	2 3,5%		
Υπάρχουν ηλικιωμένοι στην οικογένεια	Ναι	109 67,3%	32 56,1%	19 33,3%	19 33,3%
	Όχι	53 32,7%	25 43,9%		

Οι αλλαγές των αποτελεσμάτων και με τις δύο υποκλίμακες μέτρησης στάσεων του Kogan ήταν στατιστικά σημαντικές. Μετά τη νοσηλευτική εκπαίδευση οι τιμές της θετικής και της αρνητικής κλίμακας ήταν χαμηλότερες. Οι τιμές από το ερωτηματολόγιο μέτρησης των γνώσεων με το ερωτηματολόγιο του Palmore ήταν λίγο υψηλότερες μετά το πέρας της νοσηλευτικής εκπαίδευσης, αλλά αυτή η βελτίωση δεν ήταν στατιστικά σημαντική. Γι' αυτό μπορεί να ευθύνεται και το μέγεθος του δείγματος των τεταρτοετών σπουδαστών που ήταν περιορισμένο (πίνακας 3).

Με τη χρήση της γραμμικής παλινδρόμησης βρέθηκε ποιες ανεξάρτητες μεταβλητές (π.χ. φύλο, ηλικία) επηρεάζουν τις στάσεις και τις γνώσεις των σπουδαστών και φαίνεται ότι μόνο τα αποτελέσματα των πρωτοετών επηρεάζονται από τις ανεξάρτητες μεταβλητές.

Τα αποτελέσματα της κλίμακας του Kogan επηρεάζονται όσον αφορά την αρνητική υποκλίμακα. Οι ανεξάρτητες μεταβλητές δε φαίνεται να επηρεάζουν τα αποτελέσματα που αφορούν στη θετική κλίμακα. Όσοι πρωτοετείς είχαν τη Νοσηλευτική ως πρώτη επιλογή, είχαν μεγαλύτερο score στη θετική

Πίνακας 3: Σύγκριση των συνολικών βαθμολογιών σε κάθε υποκλίμακα του ερωτηματολογίου του Kogan και του ερωτηματολογίου του Palmore στη Νοσηλευτική Σχολή της Κύπρου (N = 129)

	ΕΤΟΣ ΦΟΙΤΗΣΗΣ	N	ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ	SD	P
Θετική Υποκλίμακα	Πρωτοετείς	162	3,77	0,71	<0,01
	Τελειόφοιτοι	57	3,54	0,68	
Αρνητική Υποκλίμακα	Πρωτοετείς	162	4,25	0,57	<0,05
	Τελειόφοιτοι	57	3,99	0,70	
Score Palmore	Πρωτοετείς	162	12,38 (49,19%)*	2,90	n.s
	Τελειόφοιτοι	57	12,51 (49,61%)*		

* επί τοις εκατό σωστές απαντήσεις

υποκλίμακα, είχαν, δηλαδή, θετικότερη στάση από τους υπόλοιπους σπουδαστές.

Τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου του Palmore φαίνεται να επηρεάζονται από την ηλικία. Όσο αυξάνεται η ηλικία αυξάνεται και το score του Palmore, δηλαδή οι μεγαλύτεροι σπουδαστές έχουν περισσότερες σωστές απαντήσεις από τους μικρότερους. Τα αποτελέσματα των τελειόφοιτων σπουδαστών δε φαίνεται να επηρεάζονται από τις ανεξάρτητες μεταβλητές.

Επειδή ο πληθυσμός των τελειόφοιτων σπουδαστών της Κύπρου ήταν μικρός, έγινε έλεγχος των ανεξάρτητων μεταβλητών σε όλο τον πληθυσμό των σπουδαστών της Κύπρου μαζί (πρωτοετών και τελειοφοίτων). Τα αποτελέσματα είχαν ως εξής: Για την κλίμακα του Kogan οι ανεξάρτητες μεταβλητές που επηρεάζουν την αρνητική υποκλίμακα είναι μόνο η ηλικία ($p=0,017$). Όσο πιο μεγάλη είναι η ηλικία τόσο πιο μικρό το score, δηλαδή τόσο λιγότερο αρνητική στάση ως προς τους ηλικιωμένους έχουν οι σπουδαστές όσο μεγαλώνει η ηλικία.

Τη θετική υποκλίμακα φαίνεται να επηρεάζει η επιλογή της φοίτησης στη Νοσηλευτική Σχολή ως πρώτης ($p=0,017$) και κατά πόσο ο σπουδαστής είχε εργαστεί πριν τη φοίτησή του ($p=0,025$). Όσοι σπουδαστές είχαν τη Νοσηλευτική Σχολή ως πρώτη

επιλογή φαίνεται να έχουν χαμηλότερες τιμές στη θετική κλίμακα, δηλαδή να έχουν λιγότερο θετική στάση ως προς τους ηλικιωμένους. Και όσοι σπουδαστές είχαν εργαστεί πριν τη φοίτησή τους φαίνεται να έχουν υψηλότερες τιμές στη θετική κλίμακα, δηλαδή να έχουν θετικότερη στάση ως προς τους ηλικιωμένους.

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων καμιά ανεξάρτητη μεταβλητή δε φαίνεται να επηρεάζει τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου του Palmore.

Συζήτηση

Η Νοσηλευτική εκπαίδευση στην Κύπρο χωρίζεται σε ενότητες. Η κάθε ενότητα αποτελείται από διάφορα θέματα και τα περισσότερα θέματα στις ενότητες είναι κοινά, απλά εξελίσσονται και εμβαθύνονται. Στις ενότητες περιλαμβάνεται η ενότητα Κοινό- τητα-Ηλικιωμένοι-Γηριατρική, αλλά και ενότητες στις οποίες περιλαμβάνονται θέματα που αφορούν στους ηλικιωμένους. Σ' αυτές περιλαμβάνονται οι ενότητες Παθολογική-Χειρουργική Νοσηλευτική I και II και Προαγωγή και Διαχείριση της Υγείας Ενήλικα με Ψυχοκοινωνικό Πρόβλημα - Ψυχική Υγεία, Ψυχιατρική και Ψυχιατρική Νοσηλευτική. Ως προς το πρόγραμμα σπουδών επομένως,

δίνεται βαρύτητα στην προετοιμασία των σπουδαστών για να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα υγείας των ηλικιωμένων και στα πλαίσια της κλινικής τους άσκησης να έρθουν σε επαφή κυρίως με ασθενείς ηλικιωμένους.

Στο συγκεκριμένο πληθυσμό σπουδαστών παρατηρήθηκε σημαντική διαφορά του αριθμού των πρωτοετών και τελειοφοίτων. Ο αριθμός των τελειοφοίτων σπουδαστών ήταν αρκετά μικρότερος από τον αριθμό των πρωτοετών σπουδαστών. Οι πρωτοετείς σπουδαστές ήταν 162 και οι τελειόφοιτοι μόνο 57 και επομένως δημιουργείται πρόβλημα στη σύγκριση των αποτελεσμάτων. Επιπλέον περιορισμός είναι ο σχεδιασμός της μελέτης ως συγχρονικής που σημαίνει ότι είναι δύσκολο να υποστηριχθεί ότι οι δύο πληθυσμοί ήταν παρόμοιοι παρ' όλο που δεν παρουσιάζουν διαφορές πέρα από τον αριθμό τους.

Η μηδενική υπόθεση της μελέτης, η Νοσηλευτική εκπαίδευση έχει θετική επίδραση στη στάση και στις γνώσεις των σπουδαστών ως προς τους ηλικιωμένους, έγινε αποδεκτή.

Οι αλλαγές των αποτελεσμάτων και με τις δύο υποκλίμακες μέτρησης στάσεων του Kogan ήταν στατιστικά σημαντικές. Μετά τη Νοσηλευτική εκπαίδευση οι τιμές της θετικής και της αρνητικής κλίμακας ήταν χαμηλότερες. Τα ευρήματα αυτά δείχνουν ότι οι σπουδαστές της Νοσηλευτικής Σχολής της Κύπρου επηρεάζονται από τις σπουδές τους, αν και είναι αντικρουόμενα ως προς τα αναμενόμενα. Δηλαδή η μείωση της αρνητικής κλίμακας είναι προς τη σωστή κατεύθυνση και δείχνει ότι βελτιώνονται οι στάσεις των σπουδαστών, ενώ η θετική αρνητικοποιείται ενώ αναμενόταν να αυξηθεί. Παρ' όλα αυτά το εύρημα αυτό έχει παρατηρηθεί και σε άλλες μελέτες και μπορεί να σημαίνει ότι οι κλινικές εμπειρίες με ηλικιωμένους δεν προδιαθέτουν θετικά τους σπουδαστές (Mac Dowell et al 1999). Ένας λόγος που οι κλινικές εμπειρίες επηρεάζουν αρνητικά τη στάση των σπουδαστών, είναι η επαφή τους κυρίως

με άρρωστους ηλικιωμένους. Ο Brown (1992) αναφέρει ότι η επαφή σπουδαστών με ηλικιωμένους οι οποίοι είναι ανεξάρτητοι και υγιείς (δε χρειάζονται περίθαλψη), δημιουργούν θετικά συναισθήματα και στάση ως προς τους ηλικιωμένους.

Παρατηρήθηκε μικρή βελτίωση στις γνώσεις ως προς τους ηλικιωμένους, αλλά, τα αποτελέσματα δεν ήταν στατιστικά σημαντικά και πιθανόν και αυτό να οφείλεται στο μικρό αριθμό των τελειοφοίτων σπουδαστών και στους περιορισμούς που παρουσιάζει η συγχρονική μελέτη.

Συμπεράσματα

Το κυριότερο συμπέρασμα που προκύπτει από τη συγκεκριμένη εργασία είναι η ανάγκη για περαιτέρω διερεύνηση του εκπαιδευτικού νοσηλευτικού προγράμματος στην Κύπρο ως προς τη φροντίδα υγείας των ηλικιωμένων, με μελέτη της εξέλιξης των ιδίων σπουδαστών (διαχρονική μελέτη).

Τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης έδειξαν ότι οι σπουδαστές εκπαιδεύονται και για τη φροντίδα των ηλικιωμένων, αλλά οι στάσεις των σπουδαστών ήταν αντικρουόμενες, αφού η αλλαγή στην αρνητική υποκλίμακα ήταν στη σωστή κατεύθυνση, σε αντίθεση με τη θετική, ενώ η μικρή βελτίωση που παρατηρήθηκε στις γνώσεις ως προς τους ηλικιωμένους δεν ήταν στατιστικά σημαντική. Αναμφισβήτητο το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και η επίδρασή του στους μελλοντικούς Νοσηλευτές χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση ως προς τη φροντίδα υγείας των ηλικιωμένων, με μελέτη της εξέλιξης των ιδίων σπουδαστών (διαχρονική μελέτη). Επίσης χρειάζεται ανανέωση του εκπαιδευτικού προγράμματος ως προς τη φροντίδα υγείας των ηλικιωμένων, ώστε να ανταποκρίνεται στις δημογραφικές αλλαγές, αλλά και στις ανάγκες φροντίδας υγείας των ηλικιωμένων.

Βιβλιογραφία

- Borrowclough, F Pinel, C. (1981) The process of ageing. *Journal of Advanced Nursing*, 6(4), 319-325.
- Clifford, C. (1994) Assessment of clinical practice and the role of nurse teacher. *Nurse Education Today*, 14 272-279.
- Brown, D.S., Gardner, D.L., Perritt, L., Kelly, D.G. (1992) Improvement in attitudes toward the elderly following traditional and geriatric mock clinics for physical therapy students. *Physical Therapy*, 72(4), 251- 257.
- Darren, G. and Mallery, P. (1999) SPSS for Windows step by step. A simple guide and reference. Allyn and Bacon, a Viacom company, Massachusetts.
- Fagerberg, I., Ekman, S.L., Ericsson, K. (1997) Two studies of the new nursing education in Sweden: 1. The place of gerontology and geriatrics. 2. Student characteristics and expectations. *Nurse Education Today*, 17, 150-157.
- Haight, BK. Dchrist, MA., Dias, J.K. (1994) Does nursing education promote ageism? *Journal of Advanced Nursing*, 20 382-390.
- Kogan, N. (1961a) Attitudes Toward Old People: The Development of a Scale and an Examination of Correlates. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 62(1), 44-45.
- Kogan, N. (1961b) Attitudes Toward Old People In An Older Sample. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 62(3), 616-622.
- McDowell, N.M., Proffitt, C.J., Frey, R.C. (1999) Effects of Educational Intervention in Gerontology on Hospital Employees' Knowledge of and Attitudes about the Older Adult. *J Allied Health*, 28, (4), 212-219.
- National Statistical Service of Cyprus (2001) Cyprus: CyStat
- Palmore, E. (1977) Facts on Aging. A Short Quiz. *The Gerontologist*, 17(4), 315-320.
- Palmore, E. (1998). *The Facts on Aging Quiz*. 2nd ed. New York: Springer Publishing Company.
- Παρασκευόπουλος, Ι.Ν. (1993) *Στατιστική εφαρμοσμένη στις επιστήμες συμπεριφοράς*. Αθήνα: Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Πλατή, Χ.Δ. (1998) *Γεροντολογική Νοσηλευτική*. 3η έκδ. Αθήνα: Πλατή, Χ.Δ.
- Σαχίνη-Καρδάση, Α. (1997) *Μεθοδολογία Έρευνας. Εφαρμογές στο Χώρο της Υγείας*. Αθήνα: Εκδόσεις Βήτα.
- School of Nursing (1989) *Curriculum content of General Nursing Course for First Level Nurses*. Nicosia: Republic of Cyprus, Ministry of Health, School of Nursing.
- Thomson, M., Burke, K. (1998). A Nursing Assistant Training Program in a Long Term Care Setting. *Gerontology and geriatrics education*, 19(1), 23-35.
- United Nations (2002) Department of International Economic and Social Affairs Population Division. *New York World: Population Ageing 1950-2050*.